Rashi on Amos
רש"י על עמוס
merged
https://www.sefaria.org/Rashi_on_Amos
This file contains merged sections from the following text versions:
-Sefaria vocalized edition
-https://www.sefaria.org/sefaria.org

רש"י על עמוס

Chapter 1

Verse 1

אֲשֶׁר הָיָה בַּנּוֹקְדִים. תַּרְגּוּם יוֹנָתָן: דַּהֲוָה מָרֵי גִּיתִּין, כְּמוֹ "וּמֵישַׁע מֶלֶךְ מוֹאָב הָיָה נֹקֵד" (מלכים ב ג:ד):
שְׁנָתַיִם לִפְנֵי הָרַעַשׁ. שְׁנָתַיִם קוֹדֶם שֶׁנִּתְנַגַּע עֻזִּיָּה יוֹם שֶׁנִּתְנַבֵּא יְשַׁעְיָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּנָּגַע אֲמוּת הַסְּפִים" (ישעיהו ו:ד), וְאוֹמֵר "כַּאֲשֶׁר נַסְתֶּם מִפְּנֵי הָרַעַשׁ וְגוֹ'" (זכריה יד:ה):

Verse 2

מִצִּיּוֹן יִשְׁאָג. מִבֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים הַדִּבּוּר יוֹצֵא:
וְאָבְלוּ נְאוֹת הָרוֹעִים. וְיִצְדוֹן מְדוֹרֵי מַלְכָיָא וְיֶחֱרוֹב תַּקִּיף כַּרְכֵיהוֹן:

Verse 3

עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי וְגוֹ'. דִּכְתִיב "הֵן כָּל אֵלֶּה יִפְעַל אֵל פַּעֲמַיִם שָׁלֹשׁ עִם גָּבֶר" (איוב לג:כט), וְאִם יוֹתֵר יוֹתֵר, וְכָאן נָהֲגִתִּי עִמָּהֶם כְּמִדּוֹתַי לְוַתֵּר לָהֶם עַל ג' פְּעָמִים, וְאִם יֵשׁ יוֹתֵר כָּל שֶׁכֵּן שֶׁיֵּשׁ בְּכְלַל הַמֻּרְבֶּה הַמּוּעָט:
וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ. עַל פֶּשַׁע רִבִּיעִי אֵין עָלַי עוֹד לַהֲשִׁיבוֹ רֵיקָם מִלְּהָשִׁיב לוֹ גְּמוּל, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁיֵּשׁ לוֹ פְּשָׁעִים הַרְבֵּה, עַתָּה אֶת זֶה אֶפְקֹד עֲלֵיהֶם אֲשֶׁר דָּשׁוּ יוֹשְׁבֵי גִלְעָד הַסְּמוּכִין לָהֶם:
בַּחֲרָצוֹת הַבַּרְזֶל. תַּרְגּוּם יוֹנָתָן: בְּמוֹרִיגָא דְּפַרְזְלָא, וְהוּא כְּעֵין שׁוֹפִינָ"א שֶׁקּוֹרִין לִימָ"א, שֶׁעֲשׂוּי חֲרוּצִים חֲרוּצִים וְרוֹדִים בָּהֶם בְּנֵי אָדָם בְּיִסּוּרִים, וּבָהֶם מְחַתְּכִין אֶת קַשֵּׁי הַתְּבוּאָה לַעֲשׂוֹתָן תֶּבֶן:

Verse 4

חֲזָאֵל. וּבֶן הֲדַד מַלְכֵי אֲרָם וְרֹאשׁ אֲרָם דַּמֶּשֶׂק:

Verse 5

בְּקַעַת אָוֶן. מָקוֹם הוּא בַּאֲרָם:
וְתוֹמֵךְ שֵׁבֶט. וְעָבִיד שֻׁלְטָן, כְּמוֹ "לֹא יָסוּר שֵׁבֶט" (בראשית מט:י), עַל שֵׁם שֶׁהַמּוֹשֵׁל רוֹדֶה אֶת הָעָם בְּמַקֵּלוֹת:
מִבֵּית עֵדֶן. מָקוֹם:
קִירָה. מָקוֹם, וְשָׁם הִגְלָם סַנְחֵרִיב בִּימֵי אָחָז, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּעַל דַּמֶּשֶׂק וַיִּתְפְּשָׂהּ וַיַּגְלֶהָ אֶת אֲרָם קִירָה" (מלכים ב טז:ט). כָּל הַפּוּרְעָנוּת שֶׁנִּתְנַבְּאוּ נְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל לָבֹא חֶרֶב עַל הָעַכּוּ"ם, נְבִיאִים שֶׁהָיוּ קוֹדֶם סַנְחֵרִיב כְּגוֹן יְשַׁעְיָה וְעָמוֹס נִבְּאוּ עַל חֶרֶב סַנְחֵרִיב, וְיִרְמְיָה וְיֶחֱזְקֵאל נִבְּאוּ עַל חֶרֶב נְבוּכַדְנֶאצַּר:

Verse 6

עַזָּה. מִפְּלִשְׁתִּים הָיְתָה:
גָּלוּת שְׁלֵמָה. גָּלוּת יִשְׂרָאֵל שֶׁתְּהֵא הַגָּלוּת שְׁלֵמָה שֶׁלֹּא יִמָּלֵט אִישׁ, שֶׁהָיוּ עוֹמְדִים עַל הַדְּרָכִים וְתוֹפְשִׂין הַנִּמְלָטִים וּמַסְגִּירִין אוֹתָם, וְכֵן עָשׂוּ אַנְשֵׁי צוֹר, וְכֵן לְאַרְבַּע רוּחוֹת בְּחוּרְבָּן

בַּיִת שֵׁנִי כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ בְּאַגָּדַת הָאֲזִינוּ: עַזָּה מִן הַדָּרוֹם, צוֹר מִן הַצָּפוֹן, דַּמֶּשֶׂק מִן
הַמִּזְרָח, עֲרָבִיִּים מִן הַמַּעֲרָב, שֶׁנֶּאֱמַר "מַשָּׂא בַּעֲרָב בַּיַּעַר בַּעֲרָב תָּלִינוּ" (ישעיהו כא:יג):

Verse 7

Verse 8

אַשְּׁדּוֹד. עַקְּרוֹן סַרְנֵי פְּלִשְׁתִּים הֵם:
וַהֲשִׁיבוֹתִי יָדִי. אַכֶּה וְאֶשְׁנֶה:

Verse 9

וְלֹא זָכְרוּ בְּרִית אַחִים. אֲשֶׁר הָיָה בֵּין חִירָם וּבֵין שְׁלֹמֹה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּכְרְתוּ בְרִית שְׁנֵיהֶם"
(מלכים א ה:כו), וְהָיוּ קוֹרִין זֶה לָזֶה אָחִי, שֶׁנֶּאֱמַר "מָה הֶעָרִים אֲשֶׁר נָתַתָּה לִי אָחִי"
(מלכים א ט:יג):

Verse 10

Verse 11

עַל רָדְפוֹ בַחֶרֶב אָחִיו. שֶׁנֶּאֱמַר "פֶּן בַּחֶרֶב אֵצֵא לִקְרָאתֶךָ" (במדבר כ:יח), וְגַם עוֹדֶנּוּ
טוֹרֵף אַפּוֹ וְשׁוֹמֵר עֶבְרָתוֹ וְלֹא חָזַר בּוֹ:
וַיִּטְרֹף לָעַד אַפּוֹ. הֶחֱזִיק בָּהּ וְלֹא הִנִּיחָהּ:

Verse 12

אַרְמְנוֹת בָּצְרָה. בֵּין מוֹאָב וּבֵין אֱדוֹם הִיא, וּמֵאֶרֶץ מוֹאָב, וְנִמְשָׁכָה אַחַר אֱדוֹם, וְהִיא
הֶעֱמִידָה לוֹ מֶלֶךְ בְּמוֹת מֶלֶךְ הָרִאשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר "יוֹבָב בֶּן זֶרַח מִבָּצְרָה" (בראשית לו:לג):

Verse 13

בְּקֶעֶם הָרוֹת הַגִּלְעָד. הִשְׁחִיתוּ אוֹתָהּ וְגַם הָרוֹתֵיהֶם בְּקֶעוּ שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר יוֹרֵשׁ שֶׁיְּעַרְעֵר עַל
הַנַּחֲלָה, וְכֵן אוֹמֵר "לִבְנֵי עַמּוֹן כֹּה אָמַר ה' הֲבָנִים אֵין לְיִשְׂרָאֵל אִם יוֹרֵשׁ אֵין לוֹ מַדּוּעַ
יָרַשׁ מַלְכָּם" (ירמיהו מט:א):

Chapter 2

Verse 1

עַל שָׂרְפוֹ עַצְמוֹת וְגו'. פַּעַם אַחַת נָפַל מֶלֶךְ אֱדוֹם בְּיַד מֶלֶךְ מוֹאָב וְשָׂרְפוּ עַצְמוֹתָיו
וּטְמָנוּם בְּקִירוֹת הַבַּיִת, וְתָבַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹנָאַת הַמֶּלֶךְ שֶׁנָּהֲגוּ בוֹ בְּזִיּוֹן:

Verse 2

קְרִיּוֹת. שֵׁם מָקוֹם, כְּדִכְתִיב "עַל קְרִיּוֹת וְעַל בָּצְרָה" (ירמיהו מח:כד):
בְּשָׁאוֹן. קוֹל הֲמוֹן מִלְחָמָה:

Verse 3

Verse 4

Verse 5

Verse 6

עַל מִכְרָם בַּכֶּסֶף צַדִּיק. הַדַּיָּנִין הָיוּ מוֹכְרִים אֶת מִי שֶׁהָיָה זַכַּאי בַּדִּין בְּכֶסֶף שֹׁחַד שֶׁהָיוּ
מְקַבְּלִים מִיַּד בַּעַל דִּינוֹ:
וְאֶבְיוֹן בַּעֲבוּר נַעֲלָיִם. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן בְּשֶׁנֵּי מְקוֹמוֹת (לקמן ח:ו) בְּדִיל דְּיֶחְסְנוּן, וְאוֹמֵר
אֲנִי שֶׁכָּךְ פֵּרוּשׁוֹ: מַטִּין מִשְׁפַּט הָאֶבְיוֹן כְּדֵי שֶׁיִּצְטָרֵךְ לִמְכּוֹר שָׂדֵהוּ שֶׁהָיָה לוֹ בֵּין שְׂדוֹת
הַדַּיָּנִין, וְזֶה עוֹקֵף עָלָיו וְנוֹטְלָהּ בְּדָמִים קַלִּים כְּדֵי לִגְדּוֹר וְלִנְעוֹל כָּל שְׂדוֹתָיו יַחַד
וְלֹא יַפְסִיק בֵּינֵיהֶם:

Verse 7

הַשֹּׁאֲפִים עַל עֲפַר אֶרֶץ שֶׁהֵם הוֹלְכִים עֲלֵיהֶם כָּל שְׁאָפָם וְכָל מַחֲשַׁבְתָּם בִּרְאֹשׁ
דַּלִּים הוּא אֵיךְ יִגְזְלוּ אוֹתָם וְיִטְלוּ אֶת שֶׁלָּהֶם, שְׁאִיפָה גּוֹלוּשִׁי"ר בְּלַעַ"ז:
וְדֶרֶךְ עֲנָוִים יַטּוּ וְגו'. הַחֲלָשִׁים נוֹטִים מִדַּרְכָּם וְהוֹלְכִים דֶּרֶךְ עֲקַלְתּוֹן מִפְּנֵי יְרָאָתָם,
כְּמָה דְאַתְּ אָמַר "יַטּוּ אֲבִיוֹנִים מִדָּרֶךְ" (איוב כד:ד)
אֶל הַנַּעֲרָה. הַמְאוֹרָסָה:

Verse 8

וְעַל בְּגָדִים חֲבוּלִים יַטּוּ. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: עַל מְטַוֵּת שַׁוְיָיו דְּמַשְׁכוֹן מִסְתַּחֲרִין, זוֹקְפִין
מִלְוֶה עַל הָעֲנִיִּים וּמַמַּשְׁכְּנִים אוֹתָם וְעוֹשִׂים בִּגְדֵיהֶם מַצָּעוֹת וּמְכֻבִּין עֲלֵיהֶם בַּהֲטָיָה בְּעֵת
סְעוּדָתָם:
בֵּית אֱלֹהֵיהֶם. בְּבֵית עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁהָיְתָה לָהֶם אֵצֶל מִזְבֵּחַ:
יַטּוּ. לְשׁוֹן מְסִבָּה, שֶׁכָּל מְסִבַּת סְעוּדָה בַּהֲטָיָה הִיא, שֶׁהוּא נִסְמָךְ עַל שְׁמֹאלוֹ
וְיֵיִן עֲנוּשִׁים. שֶׁעוֹנְשִׁים אוֹתָם מָמוֹן וְשׁוֹתִים בּוֹ יַיִן

Verse 9

כָּאֲלוֹנִים. קִייְשִׁנ"שׁ בְּלַעַ"ז:
וַאֲשֻׁמִּיד פְּרִיוֹ מִמַּעַל. שָׂרִים הָעֶלְיוֹנִים
וְשָׁרְשָׁיו מִתָּחַת. שָׂרִים הַתַּחְתּוֹנִים. דָּבָר אַחֵר: הַצְּרָעָה הָיְתָה מְסַמֵּא עֵינֵיהֶם מִלְּמַעְלָה
וּמְטָרַסְתָּן מִלְּמַטָּן:

Verse 10

Verse 11

לִנְזִרִים. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: לְמַלְפִּין, שֶׁהָיוּ פְּרוּשִׁין מִדַּרְכֵי עַם הָאָרֶץ וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה. אֵין
נְזִירָה בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא לְשׁוֹן פְּרִישָׁה
הַאַף אֵין זֹאת. בְּתְמִיהָה, כְּלוֹמַר כְּלוּם אַתֶּם יְכוֹלִים לְהַכְחִישׁ אֶת זֹאת:

Verse 12

וַתַּשְׁקוּ אֶת הַנְּזִרִים יָיִן. שֶׁלֹּא יוּרוּ אֶתְכֶם, שֶׁהַשּׁכּוֹר אָסוּר לְהוֹרוֹת. וַתַּשְׁקוּ אֶת הַנְּזִרִים
יָיִן, תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: וְאַטְעֵיתוּן יָת מַלְפֵּיכוֹן בְּחַמְרָא
לֹא תִנָּבְאוּ. לְעָמוֹס צִוָּה כֵּן אֲמַצְיָה כֹּהֵן בֵּית אֵל: "חֹוזֶה בְּרַח לְךָ אֶל אֶרֶץ יְהוּדָה" (לקמן
ז:יב):

Verse 13

מֵעִיק. תַּרְגּוּם שֶׁל מֵצִיק:
תַּחְתֵּיכֶם. אֶת חֲנֻיֹּתֵיכֶם:
תָּעִיק הָעֲגָלָה. מִכּוֹבֶד מַשָּׂא שֶׁעָלֶיהָ:

Verse 14

Verse 15

וְקַל בְּרַגְלָיו לֹא יְמַלֵּט. אֶת נַפְשׁוֹ:

Verse 16

עָרוֹם יָנוּס וְגו'. עַרְטִילַאי בְּלֹא כְּלִי זַיִן:

Chapter 3

Verse 1

Verse 2

רַק אֶתְכֶם יָדַעְתִּי. אָהַבְתִּי, וְאַתֶּם פְּשַׁעְתֶּם בִּי, עַל כֵּן וְגו'. וְרַבּוֹתֵינוּ דְּרָשׁוּהוּ לְצַד אַחֵר בְּמַסֶּכֶת עֲבוֹדָה זָרָה:

Verse 3

הֵיכְנוּ שְׁנַיִם יַחְדָּו. שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים לַנְּבִיאִים לֹא תִנָּבְאוּ, כְּלוּם הַנְּבִיאִים מִתְנַבְּאִים מִלִּבָּם אֶלָּא אִם כֵּן נִצְטַוּוּ, כְּלוּם דְּבָרִים נַעֲשִׂים אֶלָּא עַל פִּי דַּרְכָּם:
בִּלְתִּי אִם נוֹעָדוּ. אֶלָּא אִם כֵּן קָבְעוּ מוֹעֵד לָלֶכֶת יַחְדָּו לְמָקוֹם פְּלוֹנִי:

Verse 4

הֵישְׁאַג אַרְיֵה בַּיַּעַר וְטֶרֶף אֵין לוֹ. כְּשֶׁאַרְיֵה אוֹחֵז טֶרֶף דַּרְכּוֹ לִשְׁאוֹג, וְאֵינוֹ שׁוֹאֵג אֶלָּא אִם כֵּן לָכַד, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "יִשְׁאַג כַּכְּפִירִים וְיִנְהֹם וְיֹאחֵז טֶרֶף" (ישעיהו ה:כט), וְכֵן "כַּאֲשֶׁר יֶהְגֶּה הַכְּפִיר וְהָאַרְיֵה עַל טַרְפּוֹ" (ישעיהו לא:ד):

Verse 5

הֲתִפֹּל צִפּוֹר עַל פַּח הָאָרֶץ וּמוֹקֵשׁ אֵין לָהּ. בְּפַח שֶׁנָּפְלָה עָלָיו וּמוֹקֵשׁ אֵין לָהּ
הֲיַעֲלֶה פַּח מִן הָאֲדָמָה. מִמָּקוֹם שֶׁהוּטַל שָׁם, אֶלָּא אִם כֵּן נֶאֱחַז בּוֹ הָעוֹף, כְּשֶׁהוּא רוֹצֶה לִבְרֹחַ עוֹקֵר אֶת הַפַּח וּמַעֲלֵהוּ מִמְּקוֹמוֹ מְעַט, וְאוֹתָהּ שָׁעָה כְּבָר נִלְכָּד:

Verse 6

אִם יִתָּקַע שׁוֹפָר. שֶׁהַצּוֹפֶה רוֹאֶה גְּיָסוֹת בָּאִים בָּעִיר וְתוֹקֵעַ בַּשּׁוֹפָר לְהַזְהִיר אֶת הָעָם, אֵין אֵלּוּ אֶלָּא דִּבְרֵי מָשָׁל וְדִמְיוֹן:
הֲיִשְׁאַג אַרְיֵה. הוּא נְבוּכַדְנֶאצַּר. דָּבָר אַחֵר: הַנְּבִיאִים מְדַמִּין אֶת רוּחַ הַקֹּדֶשׁ הַבָּא עֲלֵיהֶם לְשָׁאֲגַת אַרְיֵה כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ לְמַטָּה "אַרְיֵה שָׁאָג מִי לֹא יִירָא", וְכָאן זֶה פֵּרוּשׁ הַדּוּגְמָא:
הֲיִבָּא רוּחַ הַקֹּדֶשׁ בְּפִי הַנְּבִיאִים לְדַבֵּר דָּבָר מֵאֵת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְרָעָה אֶלָּא אִם כֵּן הִפּוּרָעָנוּת נִגְזַר מִלְּפָנָיו, זֶהוּ הַטֶּרֶף. הֵיתֵן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קוֹלוֹ לְדַבֵּר קָשֶׁה בִּלְתִּי אִם כָּךְ אֶתְכֶם בְּמוֹקֵשׁ עָוֹן. הֲתִפֹּל צִפּוֹר עַל פַּח. וְאֵין הַפַּח מַכְשִׁילָהּ, כְּלוֹמַר וְכִי אֶפְשָׁר שֶׁאַתֶּם עוֹבְרִים עֲבֵרוֹת וְלֹא יִהְיֶה לָכֶם לְמוֹקֵשׁ. הֲיַעֲלֶה פַּח וְגו'. כָּךְ הַיַּעֲלֶה עֲוֹנוֹתֵיכֶם לְמַעְלָה לָכֶם לִהְיוֹת חֲרָדִים אֶל דְּבָרַי וְלֹא יִלְכְּדוּ אֶתְכֶם. אִם יִתָּקַע שׁוֹפָר בְּעִיר. כָּךְ הָיָה הַנְּבִיאִים שֶׁהֵם צוֹפִים לָכֶם לְמַלֵּט אֶתְכֶם מִן הָרָעָה שֶׁלֹּא תָבֹא, וּכְשֶׁתָּבֹא לָכֶם הָרָעָה הֲלֹא תֵּדְעוּ כִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה לָכֶם עַל שֶׁלֹּא נִזְהַרְתֶּם בִּנְבִיאָיו.

Verse 7

כִּי לֹא יַעֲשֶׂה אֲדֹנָי. אֱלֹהִים דָּבָר אֶלָּא אִם כֵּן גָּלָה סוֹדוֹ אוֹתוֹ סוֹד אֶל עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים:

Verse 8

אַרְיֵה שָׁאָג מִי לֹא יִירָא. כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דִּבֵּר אֶל הַנְּבִיאִים לְהַנָּבֵא, מִי לֹא יִנָּבֵא:

Verse 9

הַשְׁמִיעוּ. אַתֶּם בְּנֵי פְלִשְׁתִּים וּבְנֵי מִצְרַיִם וְהַכְרִיזוּ זֹאת וְאִמְרוּ בְּאַרְמְנוֹתֵיכֶם שֵׁיֵּאָסְפוּ עַל הָרֵי שֹׁמְרוֹן לִרְאוֹת מַעַל הֶהָרִים בְּתוֹךְ הָעִיר אֶת דַּרְכָּם הָרָעָה:

Verse 10

נְכֹחָה. יְשָׁרָה:
חָמָס וָשֹׁד. מָמוֹן שֶׁל גָּזֵל:

Verse 11

צַר וּסְבִיב הָאָרֶץ. הַצַּר מוּכָן לָבֹא וּסְבִיב לָאָרֶץ הַזֹּאת יָבֹא:

Verse 12

כַּאֲשֶׁר יַצִּיל הָרוֹעֶה. דָּבָר מוּעָט:
בְּדַל אֹזֶן. סַחְוּס דְּאוּדָן:
כֵּן יִנָּצְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. מְתֵי מְעַט:
בְּפְאַת מִטָּה וּבְדַמֶּשֶׂק עָרֶשׂ. תַּרְגּוּם יוֹנָתָן: בִּתְקוֹף שֶׁלְטָן וְעַל דַּמֶּשֶׂק רְחִיצָן. וְאוֹמֵר אֲנִי שֶׁפְּתְרוֹן הַתַּרְגּוּם: לְפִי שֶׁבִּימֵי יְהוֹאָחָז בֶּן יֵהוּא כְּתִיב "כִּי אִבְּדָם מֶלֶךְ אֲרָם" (מלכים ב יג:ז), וְיָרְבָעָם בֶּן בְּנוֹ הוֹשִׁיעָם בְּמִקְצָת, שֶׁנֶּאֱמַר "וְלֹא דִבֶּר ה' לִמְחוֹת אֶת שֵׁם יִשְׂרָאֵל וַיּוֹשִׁיעֵם בְּיַד יָרָבְעָם וְגוֹ'" (מלכים ב יד:כז), "הוּא הֵשִׁיב אֶת גְּבוּל יִשְׂרָאֵל", וְזֶהוּ "בְּפְאַת מִטָּה" פִּנַּת הַבַּיִת הִיא חָזְקוֹ שֶׁל בַּיִת, לָכֵן תִּרְגֵּם "בִּתְקוֹף שֶׁלְטָן" שֶׁל יָרָבְעָם, וְעָמוֹס נִתְנַבֵּא בִּימֵי יָרָבְעָם, וְעוֹד נִבָּא שֶׁסּוֹפָן לְהִסָּמֵךְ עַל מַלְכֵי אֲרָם, וְכֵן עָשׂוּ בִּימֵי פֶּקַח בֶּן רְמַלְיָהוּ שֶׁנִּתְחַבֵּר עִם רְצִין, וְזֶהוּ "וּבְדַמֶּשֶׂק עָרֶשׂ" עִקַּר מְנוּחָתָם וּמִבְטָחָם תִּהְיֶה עַל דַּמֶּשֶׂק. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ בְּסֵדֶר עוֹלָם: רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אִלּוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים שֶׁנִּסְתְּכוּ עַל חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה וְעַל יְהוּדָה וְעַל יְרוּשָׁלַיִם וּפָלְטוּ עִמָּהֶם:
בְּפְאַת מִטָּה. מְלַמֵּד שֶׁלֹּא נִשְׁתַּיֵּר מֵהֶם אֶלָּא אֶחָד מִשְּׁמוֹנָה שֶׁבָּהֶם, וּשְׁאָר עֶרֶשׂ הֵיכָן הוּא? בְּדַמֶּשֶׂק, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "וְהִגְלֵיתִי אֶתְכֶם מֵהָלְאָה לְדַמָּשֶׂק" (לקמן ה:כז). וְשָׁמַעְתִּי מִשְּׁמוֹ שֶׁל רַבִּי מְנַחֵם זַצַ"ל שֶׁהָיָה מְפָרֵשׁ: זוֹ אַחַת מִשְּׁמוֹנָה, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר "פְּאַת" אֶלָּא "בִּפְאַת מִטָּה" בְּמִקְצָתָהּ בְּאַחַת מִשְּׁתֵּי רוּחוֹת שֶׁל פֵּאָה וְהִיא שְׁמִינִית שֶׁל מִטָּה, שֶׁהֲרֵי אַרְבַּע פֵּאוֹת יֵשׁ וּשְׁתֵּי רוּחוֹת לַפֵּאָה. דָּבָר אַחֵר: מָצָאתִי בִּדְבְרֵי רַבִּי מֵאִיר זַצַ"ל, בִּפְאַת מִטָּה בַּעֲוֹן אֲחַזְיָהוּ בֶּן אַחְאָב שֶׁשָּׁלַח לִדְרוֹשׁ בְּבַעַל זְבוּב אֱלֹהֵי עֶקְרוֹן "הַאֲחָיֻהּ מַחֲלִי זֶה" (מלכים ב א:ב). וּבְדַמֶּשֶׂק עָרֶשׂ, בֶּן הֲדַד מֶלֶךְ אֲרָם שֶׁשָּׁלַח לִדְרוֹשׁ בֵּאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל (מלכים ב ח):

Verse 13

Verse 14

Verse 15

בֵּית הַחֹרֶף עַל בֵּית הַקַּיִץ. מִתּוֹךְ שֶׁהָיוּ מְעֻנָּגִים הָיוּ בוֹנִים לָהֶם הָעֲשִׁירִים שְׁתֵּי בָתִּים, אֶחָד לְחֹרֶף וְאֶחָד לְקַיִץ:
בָּתֵּי הַשֵּׁן. דְּמְכַבְּשִׁין בְּשֵׁן דְּפִילָא:

Chapter 4

Verse 1

פְּרוֹת הַבָּשָׁן. נְשֵׁי הַשָּׂרִים וְהַסְּגָנִים, וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם: עֲתִירֵי נִכְסַיָּא:

Verse 2

וְנִשָּׂא אֶתְכֶם בְּצִנּוֹת. וְיִטְלוּן יָתְכוֹן עַמְמַיָּא עַל תְּרֵיסֵיהוֹן:
וַאֲחֲרִיתְכֶן בְּסִירוֹת דּוּגָה. וּבָתֵּיכוֹן בְּדוּגִית צָיְדִין. הִיא סְפִינָה קְטַנָּה שֶׁל צַיָּדֵי דָגִים,
וּלְפִי שֶׁקְּטַנָּה הִיא קוֹרֵא לָהּ סִיר, וְקוֹרֵא לָהּ בְּלְשׁוֹן מִשְׁנָה דּוּגִית בְּבָבָא בַּתְרָא. וַאֲחֲרִיתְכֶן
פֶּרֶשׁ דּוֹנֵשׁ בֶּן לַבְרַט: מָצִינוּ זַרְעוֹ שֶׁל אָדָם נִקְרָאִים אַחֲרִיתוֹ, כְּמוֹ "וּבָעֲמְדוֹ תִּשָּׁבֵר
מַלְכוּתוֹ וְתֵחָץ לְד' רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם וְלֹא לְאַחֲרִיתוֹ" (דניאל יא:ד), כְּלוֹמַר וְלֹא יַגִּיעַ
מַלְכוּתוֹ לְבָנָיו:

Verse 3

וּפְרָצִים תֵּצֶאנָה אִשָּׁה נֶגְדָּהּ. וּבְפִרְצֵי הַחוֹמָה תֵּצֶאנָה שָׁם לָנוּס:
אִשָּׁה נֶגְדָּהּ. בַּפִּרְצָה שֶׁתִּמְצָא נֶגְדָּהּ, כְּמוֹ "וַיַּעֲלוּ כָל הָעָם אִישׁ נֶגְדּוֹ" (יהושע ו:כ),
שֶׁיִּרְבּוּ פְּרָצוֹת בַּחוֹמָה וְלֹא יִהְיוּ צְרִיכוֹת לְבַקֵּשׁ פְּתָחִים
וְהִשְׁלַכְתֶּנָה הַהַרְמוֹנָה. וְהִשְׁלַכְתֶּן מֵעֲלֵיכֶן הַגְּאוּת וְהַשְּׁרָרָה שֶׁנִּטַּלְתֶּם, וּלְשׁוֹן אֲרָמִי הוּא
בַּגְּמָרָא (בבא מציעא פג:): הַרְמָנָא דְמַלְכָּא הוּא צְוּוִי הַמֶּלֶךְ. וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם: וְיִגְלוֹן
יָתְכוֹן לְהַלְאָה מִן טוּרֵי חַרְמִינֵי, וְהֵם הָרֵי חֹשֶׁךְ, לְשׁוֹן חֹרֶב וְחָרְבָה:

Verse 4

בֹּאוּ בֵית אֵל וְגוֹ'. כְּאָדָם הָאוֹמֵר לְבָנָיו בְּלִיַּעַל: עֲשֵׂה עֲשֵׂה עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא סְאָתְךָ:
(ד-ה) וְהָבִיאוּ לַבֹּקֶר זִבְחֵיכֶם. זֹאת אוֹמְרִים לָהֶם כּוֹמְרֵי הַבַּעַל: עֲבוֹדָה זָרָה וַתָּרְנִית הִיא
וְאֵינָהּ מַחְמֶרֶת עֲלֵיכֶם. הַתּוֹרָה אָמְרָה "לֹא יָלִין לַבֹּקֶר" (שמות כג:יח), אֲבָל לַעֲבוֹדָה זָרָה
וְהָבִיאוּ לַבֹּקֶר. תּוֹרָה אָמְרָה בְּקָדָשִׁים קַלִּים "בְּיוֹם זִבְחֲכֶם יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת" (ויקרא יט:ו),
וַעֲבוֹדָה זָרָה לְג' יָמִים מַעֲשַׂר בַּהֲמוֹתֵיכֶם. תּוֹרָה אָמְרָה "שְׁאֹר לֹא תַקְטִירוּ" (ויקרא
ב:יא), וַעֲבוֹדָה זָרָה וְקַטֶּר מֻתָּץ תּוֹדָה. תּוֹרָה אָמְרָה "לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ" (דברים
כג:כב), וַעֲבוֹדָה זָרָה וְקִרְאוּ נְדָבוֹת הַשְׁמִיעוּ, הַזְכִּירוּ כָּל מִי שֶׁמִּתְנַדֵּב וְשָׁכַח יִתֵּן אֶל
לִבּוֹ וְיִזְכּוֹר. וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם "וְקַטֶּר מֻתָּץ" מִן אוֹנֶס, כְּמוֹ "אַשְׁרוּ חָמוּץ" (ישעיהו
א:יז), "מִכַּף מְעַוֵּל וְחוֹמֵץ" (תהלים עא:ד):

Verse 5

וְקִרְאוּ נְדָבוֹת הַשְׁמִיעוּ. בְּקוֹל זֶמֶר וְאָמְרוּ שֶׁקְּרָבָן זֶה מֻרָּצֶה וּמְקֻבָּל בִּנְדָבָה, כֵּן תִּרְגֵּם
יוֹנָתָן:

Verse 6

נִקְיוֹן שִׁנַּיִם. אַקְהָיוּת שִׁנַּיִם. דָּבָר אַחֵר: נִקְיוֹן שִׁנַּיִם זֶהוּ חֹסֶר אֲכִילַת בָּשָׂר שֶׁהוּא נִכְנָס
בֵּין הַשִּׁנַּיִם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "הַבָּשָׂר עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם" (במדבר יא:לג):

Verse 7

בְּעוֹד שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים לַקָּצִיר. עַד הַקָּצִיר, כְּלוֹמַר ג' חֳדָשִׁים לִפְנֵי הַקָּצִיר
חֶלְקָה. בִּקְעַת שָׂדֶה קַמְפַּנְיָ"א בְּלַעַ"ז:
תַּמְטִיר. תְּהֵא מְקוֹם מָטָר (תענית כ:), אָמַר מַר: שְׁתֵּיהֶן לְקִלְקָלָה, זוֹ תֵּרֵקֵב וְזוֹ תִּיבַשׁ
וְחֶלְקָה אֲשֶׁר לֹא תַמְטִיר עָלֶיהָ. לֹא תִרְאֶה נִמְטֶרֶת אֶת עַצְמָהּ:

Verse 8

Verse 9

הַרְבּוֹת גַּנּוֹתֵיכֶם. שֶׁאַתֶּם עוֹסְקִים לְהַרְבּוֹת גַּנּוֹתֵיכֶם
יֹאכַל הַגָּזָם. אָכַל הַגָּזָם

Verse 10

בְּדָרֶךְ מִצְרַיִם. כְּדֶרֶךְ שֶׁשָּׁלַחְתִּי עֲלֵיכֶם בַּמִּדְבָּר בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם:
עִם שִׁבְּי סוּסֵיכֶם. שֶׁיֵּהָרְגוּ גַּם הַסּוּסִים:
וָאַעֲלֶה בְּאֹשׁ מַחֲנֵיכֶם. רֵיחַ פִּגְרֵיכֶם מַבְאִישׁ בְּאַפְּכֶם, הֶעֱלֵיתִי אוֹתוֹ:

Verse 11

כְּאוּד. טִיסוֹ"ן בְּלַעַ"ז, כְּלוֹמַר שְׁחוֹרִים וַחֲשׁוּכִים וְקוֹדְרִים:

Verse 12

לָכֵן. יַעַן אֲשֶׁר לֹא שַׁבְתֶּם עָדַי:
כֹּה אֶעֱשֶׂה לְךָ. כְּכָל הָרָעוֹת הָאֵלֶּה:
עֵקֶב. כִּי אַתָּה שׂוֹמֵעַ מִפִּי נְבִיאַי אֲשֶׁר זֹאת אֶעֱשֶׂה לְךָ:
הִכּוֹן לִקְרַאת. לָשׁוּב מֵרִשְׁעָתְךָ:

Verse 13

מַה שֵּׁחוֹ. כָּל מַעֲשָׂיו פּוֹרְטִין לְפָנָיו בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ:
עוֹשֶׂה שַׁחַר. לַצַּדִּיקִים כְּאוֹר נוֹגַהּ:
עֵיפָה. הוֹפֵךְ נוֹגְהָן שֶׁל רְשָׁעִים לְחֹשֶׁךְ אֲפֵלָה, כְּמוֹ "וְהִנֵּה צָרָה וַחֲשֵׁכָה מְעוּף צוּקָה" (ישעיהו ח:כב), וְכֵן "אֶרֶץ עֵיפָתָה תְּעוּפָה כַּבֹּקֶר תִּהְיֶה" (איוב י:כב), "חָשְׁכָה כַּבֹּקֶר יְהִי מֵאִיר" (איוב יא:יז):
וְדוֹרֵךְ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ. מַשְׁפִּיל גְּבוֹהִים וְגַסֵּי הָרוּחַ:

Chapter 5

Verse 1

Verse 2

בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל. מִשֶּׁיִּגְלוּ בִּימֵי הוֹשֵׁעַ בֶּן אֵלָה (מלכים ב יז:ט) לֹא יָעֲמַד עוֹד מֶלֶךְ מֵעֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים:
נִטְּשָׁה עַל אַדְמָתָהּ. כָּל דָּבָר הַמּוּשְׁלָךְ וּמוּטָל וְנוּפָץ עַל הַשָּׂדֶה קוֹרֵהוּ נְטִישָׁה:

Verse 3

הַיּוֹצֵאת אֶלֶף. הַמּוֹצִיאָה אֶלֶף אִישׁ:

Verse 4

דִּרְשׁוּנִי וִחְיוּ. עֲלוּ לָרֶגֶל לְשֵׁם נִדְרֵיכֶם בִּירוּשָׁלַיִם:

Verse 5

וְאַל תִּדְרְשׁוּ בֵּית אֵל וְגוֹ' וּבְאֵר שֶׁבַע לֹא תַעֲבֹרוּ. לֹא נֶאֱמַר כָּאן "אַל תָּבוֹאוּ" וְ"אַל תִּדְרְשׁוּ" אֶלָּא "אַל תַּעֲבֹרוּ", לָמַדְנוּ שֶׁלֹּא הָיְתָה שָׁם עֲבוֹדָה זָרָה, אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהָיָה אֶחָד מִבְּנֵי עֶשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים יוֹצֵא לִדְרֹשׁ וְלֹא עָבַר אֶת בְּאֵר שֶׁבַע עוֹדֵנוּ יָכוֹל לִפְנוֹת לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ לִירוּשָׁלַיִם, וּמְשָׁעְבַּר אֶת בְּאֵר שֶׁבַע הוּא הַדֶּרֶךְ לָעֶגֶל בֵּית אֵל אוֹ לָעֶגֶל שֶׁבְּדָן. וְכֵן הוּא בְּמָקוֹם אַחֵר (לקמן ח:יד) "חֵי אֱלֹהֶיךָ דָּן וְחֵי וְגוֹ'". וְתֵדַע שֶׁגָּזַר הַכָּתוּב גְּזֵרַת פּוּרָנוּת עַל גִּלְגָּל וּבֵית אֵל וְלֹא גָזַר עַל בְּאֵר שֶׁבַע:
הַגִּלְגָּל גָּלֹה יִגְלֶה. לְפִי שְׁמוֹ קִלְקְלוֹ, וְכֵן בֵּית אֵל יִשׁ עִיר שֶׁסְּמוּכָה לָהּ שֶׁשְּׁמָהּ בֵּית אָוֶן בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ (יהושע ז:ב):
יִהְיֶה לְאָוֶן. יְהוֹן לְלַמָּא, וְהוּא תַּרְגּוּם שֶׁל הֶבֶל, וְזֶה דּוּגְמַת "אִם גִּלְעָד אָוֶן אַךְ שָׁוְא הָיוּ" (הושע יב:יב):

Verse 6

פֶּן יִצְלַח כָּאֵשׁ. דִּילְמָא יְדַלַק בְּאֶשָׁא רוּגְזֵיהּ:
בֵּית יוֹסֵף. כְּמוֹ לְבֵית יוֹסֵף. פֶּן יִצְלַח כָּאֵשׁ. פֶּן תַּעֲלֶה חֲמָתוֹ כָּאֵשׁ לְבֵית יוֹסֵף:

Verse 7

הַהֹפְכִים לַלַּעֲנָה מִשְׁפָּט. וְאֵינָם זוֹכְרִין חֲפִיכוֹתַי שֶׁאֲנִי הוֹפֵךְ וְכוּ':

Verse 8

הוֹפֵךְ לַבֹּקֶר צַלְמָוֶת. יֵשׁ שֶׁשְּׁרוּיִין עַתָּה בְּחֹשֶׁךְ וַאֲנִי מֵאִיר לָהֶם:
וְיוֹם לַיְלָה הֶחְשִׁיךְ. וְיֵשׁ שֶׁשְּׁעָתוֹ עוֹמֶדֶת לוֹ כְּאוֹר הַיּוֹם וַאֲנִי מַחְשִׁיכוֹ לְלַיְלָה:
הַקּוֹרֵא לְמֵי הַיָּם. יוֹנָתָן תִּרְגֵּם: דְּאָמַר לְכֶנֶשָׁא מַשְׁרְיָן סַגִּיאִין כְּמֵי יַמָּא וּמְבַדַּר לְהוֹן עַל
אַפֵּי אַרְעָא. רַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ עַל דּוֹר אֱנוֹשׁ שֶׁהֵצִיף עֲלֵיהֶם אֶת מֵי אוֹקְיָנוֹס:
ה' שְׁמוֹ. לוֹ הָיָה לָכֶם לַעֲבֹד וְהוּא הָיָה מַגְבִּיר אֶתְכֶם עַל שׂוֹנְאֵיכֶם:

Verse 9

הַמַּבְלִיג. הַמַּגְבִּיר, כְּמוֹ "וְאַבְלִיגָה מְעָט" (איוב י:כ), "מְבַלֵּגִיתִי עֲלֵי יָגוֹן" (ירמיהו
(ח:יח:
שׁוֹד. אָדָם שָׁדוּד וְחָלָשׁ, דִּמְגַבֵּר חֲלָשִׁין עַל תַּקִּיפִין וּבְזוּזִין עַל כַּרְכֵי תַּקִּיפִין מַשְׁלִיט:

Verse 10

שָׂנְאוּ בַשַּׁעַר מוֹכִיחַ. אַתֶּם לֹא יְרֵאתֶם מִפָּנָיו וּמִפְּנֵי נְבִיאָיו, וּשְׂנֵאתֶם אֶת הַמּוֹכִיחִים אֶתְכֶם
בְּשַׁעֲרֵי בָּתֵּי דִינָא:

Verse 11

בּוֹשַׂסְכֶם. כְּמוֹ בּוֹסֵס בְּרַגְלָיו "בּוֹסְסוּ אֶת כְּמוֹ ,רֹאשׁוֹ עַל וְרוֹפְסִים רוֹמְסִין שֶׁאַתֶּם דַּל, עַל
חֻלְקָתִי" (ירמיהו יב:י):
וּמַשְׂאַת בַּר תִּקְחוּ. זְקִיפַת מִלְוָה שֶׁהִפְקַעְתֶּם עֲלֵיהֶם הַשְּׁעָרִים לִמְכּוֹר לָהֶם תְּבוּאָה בְּרִבִּית כְּדֵי
לִטּוֹל נַחֲלָתָם מֵהֶם, לְפִיכָךְ בָּתִּים וּכְרָמִים אֲשֶׁר בְּנִיתֶם וּנְטַעְתֶּם עַל אוֹתָן הַנַּחֲלוֹת לֹא
יִתְקַיְּמוּ בְּיָדְכֶם. וּמַשְׂאַת לְשׁוֹן מַשָּׂא שֶׁמַּכְבִּידִים עֲלֵיהֶם
כַּרְמֵי חֶמֶד. כַּרְמֵי חֶמְדָּה:

Verse 12

צֹרְרֵי צַדִּיק. מְעִיקִין לִיהּ לְזַכָּאָה:
בַּשַּׁעַר הִטּוּ. בְּשַׁעֲרֵי בָּתֵּי דִינֵיכֶם הִטּוּ מִשְׁפַּט אֶבְיוֹנִים:

Verse 13

הַמַּשְׂכִּיל. מִי שֶׁהוּא חָכָם יִדּוֹם בְּבֹא הָרָעָה וְלֹא יְהַרְהֵר אַחַר מִדַּת הַדִּין, שֶׁהֲרֵי כָּל אֵלֶּה
עָשׂוּ:
כִּי עֵת רָעָה הִיא. עֵת הַמְזֻמֶּנֶת לְקַבֵּל רָעָתָם:

Verse 14

וְיִהְיֶה כֵּן וְגוֹ'. אִם זֹאת תַּעֲשׂוּ, אָז יִהְיֶה הַמָּקוֹם עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם בִּלְבַבְכֶם שֶׁתִּתְקַיְּמוּ לָכֶם
גְּדֻלַּתְכֶם:

Verse 15

שִׂאֵרִית יוֹסֵף. כָּל יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִין עַל שְׁמוֹ, לְפִי שֶׁכְּלֵכֵל אוֹתָם:

Verse 16

הוֹ הוֹ. לְשׁוֹן עָעָקָה:
וְקָרְאוּ אִכָּר אֶל אֵבֶל. יִפְגְּעוּ שָׂיָרוֹת הָאִכָּרִים הַחוֹרְשִׁים בַּשָּׂדוֹת בְּקוֹל מִסְפַּד הָאֲבֵלִים הַצּוֹעֲקִים בַּחוּצוֹת:
וּמִסְפֵּד אֶל יוֹדְעֵי נָהִי. וְעָבִיד מִסְפְּדָא יַעֲרַע בְּדָעֲבִיד אֵילְיָא, וְאֵינוֹ אֶלָּא לָשׁוֹן כָּפוּל כְּמוֹ "מִשְׁפָּטִי וְדִינִי" (תהלים ט:ה):

Verse 17

Verse 18

הוֹי הַמִּתְאַוִּים וְגו'. הָאוֹמְרִים "יְמַהֵר יָחִישָׁה מַעֲשֵׂהוּ" (ישעיהו ה:יט):
לָמָּה זֶּה לָכֶם וְגו'. מָשָׁל לְתַרְנְגוֹל וְעַטַּלֵּף שֶׁהָיוּ מְצַפִּין לְאוֹרָה, כִּדְאִיתָא בְּחֻלָּק:

Verse 19

Verse 20

Verse 21

בְּעַצְרֹתֵיכֶם. קוּרְבַּן כְּנִישָׁתְכוֹן, כְּשֶׁאַתֶּם קוֹרְאִים עֲצֶרֶת:

Verse 22

וְשֶׁלֶם מְרִיאֵיכֶם. וְשַׁלְמֵי פִּטִימֵיכוֹן, בְּהֵמוֹת מְפֻטָּמוֹת:

Verse 23

הָסֵר מֵעָלַי הֲמוֹן שָׁרֶיךָ. שֶׁהַלְוִים מְשׁוֹרְרִים עַל הַדּוּכָן אַחֲרֵי שֶׁאַתֶּם חַמְסָנִים וּמְעַוְּתֵי מִשְׁפָּט:

Verse 24

וְיִגַּל כַּמַּיִם מִשְׁפָּט. וְזֹאת תַּעֲשׂוּ וְאֶרְצֶה לָכֶם: הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר כְּבַשְׁתֶּם וְהִסְתַּרְתֶּם יְגוֹלֶה וְיִשָּׁטֵף בֵּינֵיכֶם כְּמַיִם נוֹבְעִים:
וּצְדָקָה. תְּגָלֶה כְּנַחַל אֵיתָן:

Verse 25

הַזְּבָחִים וּמִנְחָה. וְכִי לְזָבְחִים וּמִנְחוֹת רְצוֹנִי? וַהֲלֹא בַּמִּדְבָּר לֹא דִבַּרְתִּי אֶת אֲבוֹתֵיכֶם לְהַקְרִיב לִי זְבָחִים, אֲנִי אָמַרְתִּי "אָדָם כִּי יַקְרִיב" (ויקרא א:ב) כְּשֶׁיִּרְצֶה לְהַקְרִיב, וְאוֹמֵר "וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ" (במדבר ט:ב), מַגִּיד שֶׁלֹּא עָשׂוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר אֶלָּא אוֹתוֹ פֶּסַח לְבַדּוֹ:

Verse 26

וּנְשָׂאתֶם אֶת סִכּוּת מַלְכְּכֶם. חוֹזֵר לְעִנְיַן הַפּוּרְעָנִיּוֹת שֶׁלְּמַעְלָה: חִשֵּׁךְ לָהֶם יוֹם ה' וְלֹא אוֹר, וּנְשָׂאתֶם בַּגּוֹלָה עִמָּכֶם אֶת גִּלּוּלֵיכֶם, וְיַרְכִּיבוּם הָאוֹיְבִים עַל צַוְּארֵיכֶם לָשֵׂאת עִמָּכֶם בַּגּוֹלָה:
סִכּוּת. כִּיּוּן. כּוֹכַב. שְׁמוֹת עֲבוֹדָה זָרָה הֵן:

Verse 27

וְהִגְלֵיתִי אֶתְכֶם מֵהֲלְאָה לְדַמָּשֶׂק. כְּלוֹמַר לֹא לְשִׁכֵּנוּתֵיכֶם תִּגְלוּ כַּאֲשֶׁר עַד הֵנָּה שֶׁנִּמְסַרְתֶּם בְּיַד מַלְכֵי אֲרָם וְלֹא הָיוּ שׁוֹבִים אֶתְכֶם לְמָקוֹם רָחוֹק אֶלָּא עַד דַּמָּשֶׂק, וּמֵעַתָּה בְּיַד סַנְחֵרִיב אֶמְסֹר אֶתְכֶם וְהוּא יַגְלֶה אֶתְכֶם לְמֶרְחָק:

Chapter 6

Verse 1

נְקוּבֵי רֹאשִׁית הַגּוֹיִם. לָכֶם הָיוּ קוֹרְאִים גּוֹי הַמְּשׁוּבָּח שֶׁבַּעֲכו"ם:
וּבָאוּ לָהֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל. הֵם בָּחֲרוּ בְּמִשְׁפָּטֵיהֶם וּבָאוּ לִכְלָלָם:

Verse 2

עִבְרוּ כַלְנֵה וּרְאוּ. לָמָּה מְאַסְתֶּם בְּתוֹרָתִי לִדְבֹּק בְּחוּקּוֹת עֲכו"ם, עִבְרוּ וּרְאוּ בַּעֲכו"ם
הַחֲשׁוּבִים אִם טוֹבִים הֵם מִן הַמַּמְלָכוֹת הָאֵלֶּה שֶׁבְּשׁוֹמְרוֹן וְשֶׁבִּירוּשָׁלַיִם:
כַּלְנֵה. בָּבֶל:
חֲמָת. אַנְטוֹכְיָא:
גַּת פְּלִשְׁתִּים. חֲשׁוּבָה שֶׁבַּחֲמֹשֶׁת סַרְנֵיהֶם שֶׁהִיא קִרְיָה מֻתָּג הָאַמָּה (שמואל ב ח:א) עַל שֵׁם
שֶׁרוֹדָה אֶת כּוֹלָם וְהִיא אֵם הַמַּלְכוּת:
אִם רַב גְּבוּלָם מִגְּבוּלְכֶם. וּמַה מְּצָאתֶם בִּי עָוֶל:

Verse 3

הַמְנַדִּים לְיוֹם רָע. אַתֶּם מְנִידִים עַצְמֵיכֶם לְיוֹם רָע
וַתַּגִּישׁוּן. עַצְמֵיכֶם לָשֶׁבֶת בַּגְּלוּת אֲשֶׁר יַחְמֹס אֶתְכֶם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "מֵחֲמַס אָחִיךָ יַעֲקֹב"
(עובדיה א:י), זֶה מִדָּרְשׁוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְשׁוֹן זַצ"ל. דָּבָר אַחֵר: הַמְנַדִּים לְיוֹם רָע הַמְבַזִּים
עַל נְבוּאַת יְמֵי רָע שֶׁהַנְּבִיאִים מִתְנַבְּאִים לָהֶם. וַתַּגִּישׁוּן שֶׁבָּת חָמָס זֶהוּ כְּמוֹ שֶׁאָמַר יְשַׁעְיָה
"הוֹי מַגִּיעֵי בַיִת בְּבַיִת" וַתַּגִּישׁוּן שֶׁבָּת בְּתוֹכָם זוֹ אֵצֶל זוֹ עַל יְדֵי חָמָס:

Verse 4

וּפְרוּחִים עַל עַרְשׂוֹתָם. מִשְׁתַּטְּחִין וּמַאֲרִיכִין עַצְמָם עַל עַרְסוֹתָם, וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ מַחֲלִיפִין
נְשׁוֹתֵיהֶם זֶה לָזֶה וּמַסְרִיחִין עַרְסוֹתֵיהֶן בְּשִׁכְבַת זֶרַע שֶׁאֵינָהּ שֶׁלָּהֶם
כָּרִים. כְּבָשִׁים:
מֵרֶבֶק. מִקּוֹם כִּנּוּס הָעֲגָלִים, וּבְלַעַ"ז קופל"א:

Verse 5

הַפֹּרְטִים עַל פִּי הַנֵּבֶל. מְנַחֵם חִבְּרוֹ עִם "וּפֶרֶט כַּרְמְךָ" (ויקרא יט:י), וְרוֹאֶה אֲנִי אֶת
דְּבָרָיו שֶׁהַמְשׁוֹרֵר עַל פִּי כְּלִי זֶמֶר מְחַתֵּךְ אֶת הַדִּבּוּר בִּפְרוּטְרוֹט הַכֹּל לְפִי נְעִימוֹת קוֹל
הַכְּלִי לְהַגְבִּיהַּ וּלְהַנְמִיךְ:
כְּדָוִיד חָשְׁבוּ לָהֶם וְגו'. חָשְׁבוּ כְּלֵי שִׁיר שֶׁלָּהֶם כִּכְלֵי שִׁיר שֶׁל דָּוִד שֶׁהֵם לַשָּׁמַיִם וְאֵלּוּ
לְהִתְעַנֵּג:

Verse 6

הַשּׁוֹתִים בְּמִזְרְקֵי יָיִן. יֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ שֶׁאוֹמְרִים בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת שֶׁהָיוּ זוֹרְקִין כּוֹסוֹתֵיהֶן זֶה
לָזֶה, וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים עַל שֵׁם כְּלֵי שֶׁהָיוּ לוֹ שִׁבֵּי פִּיּוֹת וְהוּא אָרוּךְ וְשׁוֹתֶה זֶה מִכָּאן וְזֶה
מִכָּאן הוּא נִזְרָק מִפִּיו אֶל פִּיו
וְרֵאשִׁית שְׁמָנִים. מוּבְחָר שֶׁבַּשְּׁמָנִים וְהוּא אֲפַרְסְמוֹן
וְלֹא נֶחְלוּ. לְשׁוֹן חוֹלִי
עַל שֶׁבֶר יוֹסֵף. שֶׁשָּׁמְעוּ מִפִּי הַנְּבִיאִים שֶׁעָתִיד לָבוֹא עֲלֵיהֶם

Verse 7

וְסָר מִרְזַח סְרוּחִים. וִיבַטְּלוּן מִשְׁתָּאוֹת הַמְגוּדָּלִים וְגַסֵּי הָרוּחַ, מִרְזָחוֹת לְשׁוֹן מִשְׁתָּאוֹת.
בְּסִפְרֵי בְּפָרָשַׁת "וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים" מָצָאתִי וְחָזְרוּ לַעֲשׂוֹת לָהֶם מִרְזָחִים וְהָיוּ קוֹרְאִים
לָהֶם וְאוֹכְלִים:

Verse 8

בְּנַפְשׁוֹ. מִדַּעַת וְכַוָּנָה:
מְאָב. כְּמוֹ מְתָעֵב, וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: מְנַבֵּל אֲנָא יָת בֵּית מַקְדְּשָׁא רַבּוּתֵיהּ דְּיַעֲקֹב,
שֶׁהַמִּקְדָּשׁ נִקְרָא גְּאוֹן עוּזָּם שֶׁנֶּאֱמַר "הִנְנִי מְחַלֵּל אֶת מִקְדָּשִׁי גְּאוֹן עֻזְּכֶם" (יחזקאל
כד:כא):
עִיר וּמְלֹאָהּ. יְרוּשָׁלַיִם וְיוֹשְׁבֶיהָ:

Verse 9

אִם יִוָּתְרוּ. מִן הַדָּבָר וְהַחֶרֶב בְּבַיִת אֶחָד וָמֵתוּ שְׁיִשְׁרְפוּ הָאוֹבִים אֶת הַבַּיִת עֲלֵיהֶם בְּלָכְדָם
אֶת הָעִיר:

Verse 10

וּנְשָׂאוֹ דּוֹדוֹ וּמְסָרְפוֹ. קְרוֹבוֹ וְאוֹהֲבוֹ הַמַּצִּיל אֶת עַצְמוֹתָיו מִן הַשְּׂרֵפָה, כֵּן תַּרְגּוּם
יוֹנָתָן: וִיטַלְטְלֵיהּ קְרִיבֵיהּ מִיקִידָא:
וְאָמַר. הַמּוֹצִיא מִן הַשְּׂרֵפָה לַאֲשֶׁר בְּיַרְכְּתֵי הַבַּיִת לַחֲבֵירוֹ שֶׁהָלַךְ לִבְדֹּק בְּתוֹךְ הַבַּיִת
הַעוֹד עִמָּךְ. אָדָם חַי זוֹלְתֵךְ שֶׁנִּמְלַט מִן הַחֲבוּאִים
וְאָמַר אָפֵס. אֵין חַי אֶלָּא מֵתִים, וְאָמַר זֶה אֵלָיו: הַס אֶת הַפְּגָרִים. וְאָמַר: הַס, הַשְׁלֵךְ
וְסַלֵּק הַכֹּל, כִּי זֹאת לָהֶם עַל אֲשֶׁר לֹא רָצוּ לְהַזְכִּיר בְּשֵׁם ה', כֵּן תַּרְגֵּם יוֹנָתָן:

Verse 11

וְרִסְיִסִים. שֶׁיִּהֵא מְרוּסָּס לִבְקִיעוֹת דַּקּוֹת:
בְּקִיעִים. גְּדוֹלִים מֵרִסְיִסִים לְפִי חֻשְׁיבוּתוֹ תְּהִי מַכָּתוֹ, כֵּן תַּרְגּוּם יוֹנָתָן: וְיִמְחֵי מַלְכוֹ
רַבָּא מְחָא תַּקִּיפָא וּמַלְכוֹ זְעֵירָא מְחָא חַלָּשָׁא:

Verse 12

הַיֹּרֶצוּן בַּפֶּלַע סוּסִים. כְּלוּם יַעַמְדוּ בִּמְרוּצָתָם בְּשֶׁנּוֹתָם סְדוּרוֹ שֶׁל עוֹלָם
אִם יֵחָרֹשׁ. אָדָם בַּבְּקָרִים בַּפֶּלַע שֶׁאַתֶּם סְבוּרִים לְשַׁנּוֹת דֶּרֶךְ הַטּוֹבָה וְתִתְקַיְּמוּ וְתַצְלִיחוּ:

Verse 13

לְלֹא דָבָר. עַל גְּדוֹלָתָם וְעָשְׂרָם שֶׁאֵינוֹ כְּלוּם שֶׁלֹּא יִתְקַיְּמוּ
קַרְנָיִם. חֹזֶק וּגְבוּרָה לְנַגֵּחַ בַּקָּרָנִים עֲנִיִּים וְאֶבְיוֹנִים:

Verse 14

מִלְבוֹא חֲמָת. שֶׁהוּא בְּמִקְצוֹעַ צְפוֹנִית מַעֲרָבִית שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
עַד נַחַל הָעֲרָבָה. נַחַל מִצְרַיִם שֶׁהוּא בְּמִקְצוֹעַ דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית:

Chapter 7

Verse 1

כֹּה הִרְאַנִי. פּוּרְעָנוּת שֶׁהָיָה רוֹצֶה לְהָבִיא גּוֹבַאי:
בִּתְחִלַּת עֲלוֹת הַלֶּקֶשׁ. לְשׁוֹן מַלְקוֹשׁ שֶׁהַתְּבוּאָה עוֹלָה בְּקָנֶה שֶׁלָּהּ:
וְהִנֵּה לֶקֶשׁ. הָיָה צוֹמֵחַ אַחַר גִּזֵּי הַמֶּלֶךְ אַחַר שֶׁגָּזְזוּ תְּבוּאַת הַמֶּלֶךְ עַד שֶׁלֹּא עָלְתָה בְּקָנֶה הָיוּ
גוֹזְזִין אוֹתָהּ שַׁחַת לְהַאֲכִיל לַבְּהֵמוֹת. וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: דְּאִתְגְּזִיזַת שִׁיחֲתָא דְמַלְכָּא,
וּלְשׁוֹן מְשָׁנָה הִיא: קוֹצֵר לְשַׁחַת וּמַאֲכִיל לַבְּהֵמָה:

Verse 2

וְהָיָה אִם כִּלָּה. כַּאֲשֶׁר כִּלָּה לֶאֱכוֹל:
אֶת עֵשֶׂב הָאָרֶץ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה:
וָאֹמַר אֲדֹנָי ה' סְלַח נָא. וְאַל תַּשְׁחֵת הָאָרֶץ:
מִי יָקוּם יַעֲקֹב. מַאן יְקוּם וְיִבְעֵי עַל חֲטָאֵיהוֹן:
כִּי קָטֹן. אֲרֵי מְטַלְטְלִין:

Verse 3

נִסָּם ה' עַל זֹאת. נִתְרַצָּה בִּתְפִלָּתוֹ וְנֶעְתַּר לִי:

Verse 4

הִרְאַנִי. עוֹד פּוּרְעָנוּת לְהָבִיא עֲלֵיכֶם:
וְהִנֵּה קֹרֵא. אֶת פַּמַלְיָא שֶׁלּוֹ לָרִיב אִתְּכֶם בְּפוּרְעָנוּת דְּלֵיקַת אֵשׁ:
הַחֵלֶק. חֶלְקַת הַשָּׂדֶה:

Verse 5

Verse 6

Verse 7

עַל חוֹמַת אֶגֶךְ. עַל שׁוּרָא דְּדִינָא, וְכֵן פָּתַר דּוֹנַשׁ, אֶגֶךְ לְשׁוֹן עֲרָבִי חוּט קַו הַמִּשְׁקוֹלֶת
הָעוֹפֶרֶת אֲשֶׁר בָּהּ יַבִּיט בּוֹנֶה הַחוֹמָה לְיַשֵּׁר הַדִּימוֹס, אַף כָּאן הוּא לְשׁוֹן קַו מִשְׁקוֹלֶת
מִשְׁפָּט:

Verse 8

הִנְנִי שָׁם אֶגֶךְ. הִנְנִי שׂוֹפֵט אוֹתָם בְּקַו שׁוּרַת הַדִּין:
עֲבוֹר לוֹ. לְהַמְתִּין לָהֶם עַל פִּשְׁעֵיהֶם:

Verse 9

וּמִקְדְּשֵׁי יִשְׂרָאֵל. הוּא בֵּית אֵל שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי מִקְדַּשׁ מֶלֶךְ הוּא":
עַל בֵּית עֲרָבָעם. בֶּן יוֹאָשׁ:

Verse 10

כֹּהֵן בֵּית אֵל. כּוֹמֶר לְעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלּוֹ:

Verse 11

בַּחֶרֶב יָמוּת עֲרָבָעם. וְהוּא לֹא אָמַר כֵּן אֶלָּא "וְקַמְתִּי עַל בֵּית עֲרָבָעם", וְהוּא בְּנוֹ זְכַרְיָה
שֶׁהָרְגוּ שַׁלּוּם בֶּן יָבֵשׁ (מלכים ב טו:י):

Verse 12

חוֹזֶה. אַתָּה שֶׁמִּתְנַבֵּא עֲתִידוֹת:
לֵךְ בְּרַח לְךָ אֶל אֶרֶץ יְהוּדָה. שֶׁשָּׁם מִקְדָּשׁוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאַתָּה מִתְנַבֵּא בִּשְׁמוֹ:
וְאֶכָל שָׁם לֶחֶם. לְשׁוֹן בְּזָיוֹן אָמַר לוֹ: שָׁם יִתְּנוּ לְךָ פִּתִּיתֵי לֶחֶם בִּשְׂכַר שֶׁתִּתְנַבֵּא לָהֶם:

Verse 13

וּבֵית אֵל לֹא תוֹסִיף עוֹד לְהִנָּבֵא. שֶׁאֵין מַזְכִּירִין כָּאן אֶלָּא שֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה:

Verse 14

לֹא נָבִיא אָנֹכִי. אֵינִי מִנְּבִיאֵי שֶׁקֶר שֶׁלָּכֶם הַנּוֹטְלִים שְׂכָרָם לְהִנָּבֵא, אֵינִי צָרִיךְ לָכָל זֹאת
וְלֹא נָהַגְתִּי כָּךְ אֲנִי שֶׁאֲנִי עָשִׁיר וּבַעַל מְקֹנָה וּנְכָסִים, כְּמוֹ שֶׁתִּרְגֵּם יוֹנָתָן: אֲרֵי מָרֵי
גִּיתֵי אֲנָא וְשָׁקְמִין אֵית לִי בְּשָׁפְלָתָא
בּוֹקֵר אָנֹכִי. רוֹעֵה בָּקָר:

וּבוֹלֵס שְׁקָמִים. מְחַפֵּשׂ בַּשְּׁקָמִים לִרְאוֹת אֵיזֶה עִתּוֹ לָקוּץ כְּדֵי לְהוֹסִיף עֲנָפִים וְאֵיזֶה רָאוּי לְקוֹרוֹת, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ שֶׁקּוֹצְצִין בְּתוּלוֹת הַשְּׁקָמָה. וּבוֹלֵס כְּמוֹ וּבוֹלֵשׁ, אֶלָּא שֶׁעָמוֹס מְגַמְגֵּם בִּלְשׁוֹנוֹ, שֶׁכָּךְ אָמְרוּ: לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ עָמוֹס? שֶׁהָיָה עָמוּס בִּלְשׁוֹנוֹ, וְיִשְׁרָאֵל קוֹרְאִים אוֹתוֹ פְּסִילוֹס, כִּדְאִיתָא בַּפְּסִיקְתָּא:

Verse 15

Verse 16

וְלֹא תַטִּיף. לְשׁוֹן נְבוּאָה הוּא, וְהַרְבֵּה יֵשׁ בַּמִּקְרָא "הַטֵּף אֶל דָּרוֹם" (יחזקאל כא:ב):

Chapter 8

Verse 1

כְּלוּב קָיִץ. סַל מָלֵא סוּפֵי תְאֵנִים שֶׁאֵינָם טוֹבוֹת:

Verse 2

Verse 3

שִׁירוֹת הֵיכָל. שֶׁהֵם מְשׁוֹרְרִים בְּתוֹךְ הֵיכְלֵיהֶם בְּמִשְׁתָּאוֹתֵיהֶם:
רַב הַפֶּגֶר. סַגִּי פִּגְרֵי קְטוּלִין:
בְּכָל מָקוֹם הִשְׁלִיךְ הָס. בְּכָל אֲתַר יְמַר רְמֵי וּסְלִיק, הַשְׁלִיכוּ מִכָּאן הַפְּגָרִים הָאֵלֶּה:

Verse 4

הַשּׁוֹאֲפִים. הַבּוֹלְעִים אֶבְיוֹן:
וְלַשְּׁבִית. כְּמוֹ וּלְהַשְׁבִּית, וְדוּגְמָא "לַשְׁמִיד מָעוּזֶּיהָ" (ישעיהו כג:יא), "לָלֶכֶת לַגִּיד בְּיִזְרְעֶאל" (מלכים ב ט:טו):

Verse 5

מָתַי יַעֲבֹר הַחֹדֶשׁ. זוֹ הִיא הַשְּׁאֵיפָה, מְצַפִּים עֵת תְּיַקֵּר הַתְּבוּאָה וְיִמְכְּרוּ לַעֲנִיִּים בְּרִבִּית וְיִטְלוּ שְׁדוֹתֵיהֶם. יַעֲבֹר הַחֹדֶשׁ תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: מָתַי תִּתְעַבַּר הַשָּׁנָה וְיָבֹא חֹדֶשׁ הָעִבּוּר, וּלְשׁוֹן הַעֲבָרָה הוּא, כְּמוֹ "הֶעֱבִיר הַמּוֹעֵד" (ירמיהו מו:ז), וּלְפִי שֶׁדּוֹחִין אֶת הַקָּרַבַת הָעוֹמֶר וְהַשָּׁנָה נִמְשֶׁכֶת וְהַיְשָׁן מִתְיַקֵּר:
וְהַשַּׁבָּת וְנִפְתְּחָה בָּר. מָתַי תָּבוֹא הַשְּׁמִטָּה·וּתְיַקֵּר הַתְּבוּאָה וְנִפְתַּח אוֹצְרוֹת בָּר שֶׁלָּנוּ:
לְהַקְטִין אֵיפָה. לִמְכּוֹר בְּמִדָּה קְטַנָּה וְאֶת כַּסְפֵּינוּ נְקַבֵּל בְּשֶׁקֶל גָּדוֹל:

Verse 6

בַּעֲבוּר נֶעָלִים. בְּדִיל דְּיַחְסְנוּן:
וּמַפַּל בַּר נַשְׁבִּיר. וּמֵהַמְּמַת עִבּוּרָא נְזַבֵּין, אֶת הַפְּסוֹלֶת שֶׁנָּפַל מִן הַחִטִּים בְּנָפָה נִמְכּוֹר בְּיוֹקֶר לָעֲנִיִּים:

Verse 7

Verse 8

הֲעַל זֹאת לֹא תִרְגַּז הָאָרֶץ. וְכִי אֵין עָוֹן זֶה כְּדַאי שֶׁתֶּחֱרַב עָלָיו הָאָרֶץ:

וְעָלְתָה כָאוֹר כֻּלָּהּ. וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר "וְעָלְתָה כַיְאוֹר כֻּלָּהּ" (לקמן ט), וְיוֹנָתָן
תִּרְגֵּם שְׁנֵיהֶם בְּשָׁוֶה: וְיִסַּק עֲלַהּ מַלְכָּא בְּמַשְׁרְיָתֵיהּ דְּסַגִּיאִין כְּמוֹ נַהֲרָא וְיַחֲפִינִין כּוּלָּהּ.
וְקָשֶׁה בְּעֵינַי לְפָרֵשׁ כָּאוֹר כְּמוֹ כַיְאוֹר. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ כְּמוֹ "יָפִיץ עָנָן אוֹרוֹ" (איוב
לז:יא), "עַל כַּפַּיִם כִּסָּה אוֹר" (שם לו:לב), וְעָלְתָה כַּעֲנַן גֶּשֶׁם כֻּלָּהּ אֲפֵלָה וַחֲשֵׁכָה
וְנִגְרְשָׁה וְנִשְׁקָעָה כִּיאוֹר מִצָּרִים. נִילוּס עוֹלֶה וּמַשְׁקֶה אֶת הָאָרֶץ, וּכְשֶׁהוּא
עוֹלֶה מַעֲלֶה רֶפֶשׁ וְטִיט עַל שְׂפָתוֹ, וּכְשֶׁחוֹזֵר מַהַשְׁקוֹת חוֹזֵר עַל גְּדוֹתָיו וּמֵימָיו מִצְטַלְלִין,
וְהוּא קָרוּי שִׁקּוּעַ שֶׁהַטִּיט הָעוֹכֵר אֶת מֵימָיו נִשְׁקָע. וְנִגְרְשָׁה כְּמוֹ "וַיִּגְרְשׁוּ מֵימָיו רֶפֶשׁ
וְטִיט" (ישעיהו כז:כ), אַף הָאָרֶץ תָּקִיא רְשָׁעִים שֶׁבְּתוֹכָהּ וְאַחַר כָּךְ תָּנוּחַ:

Verse 9

וְהֵבֵאתִי הַשָּׁמֶשׁ בַּצָּהֳרַיִם. כְּשֶׁיֵּהֵא לָהֶם שָׁלוֹם גָּדוֹל תָּבֹא מַפָּלָה פִּתְאוֹם, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ
(מועד קטן כה:) זֶה יוֹם שֶׁל יאֹשִׁיָּהוּ שֶׁמֵּת בְּחֶרֶב שֶׁל שָׁלוֹם, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (דברי
תענית כב.): אֵין לְךָ חֶרֶב שֶׁל שָׁלוֹם יוֹתֵר מִפַּרְעֹה נְכֹה שֶׁאָמַר לוֹ לְיאֹשִׁיָּהוּ (דברי
הימים ב לה:כא): "מַה לִּי וָלָךְ, לֹא עָלֶיךָ אַתָּה הַיּוֹם, לֹא עָלֶיךָ אֲנִי בָּא הַיּוֹם, כִּי אֵם
לְ'לַעֲבֹר דֶּרֶךְ אַרְצָךְ אֶל בֵּית מִלְחַמְתִּי וְגוֹ'":
הַשָּׁמֶשׁ. מַלְכוּת בֵּית דָּוִד נִמְשָׁלָה כַּשֶּׁמֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְכִסְאוֹ כַּשֶּׁמֶשׁ נֶגְדִּי" (תהלים פט:לז)

Verse 10

וְהָפַכְתִּי חַגֵּיכֶם לְאֵבֶל. כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב לה:כד): "וְכָל יְהוּדָה וִירוּשָׁלַיִם
מִתְאַבְּלִים עַל יאֹשִׁיָּהוּ":
וְכָל שִׁירֵיכֶם לְקִינָה. כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שם): "וַיֹּאמְרוּ כָל הַשָּׁרִים וְהַשָּׁרוֹת בְּקִינוֹתֵיהֶם":
כְּאֵבֶל יָחִיד. כְּאָב שֶׁמִּתְאַבֵּל עַל בֵּן יָחִיד:

Verse 11

כִּי אִם לִשְׁמֹעַ. שֶׁתִּפְסֹק מִכֶּם רוּחַ הַקֹּדֶשׁ:

Verse 12

Verse 13

תִּתְעַלָּפְנָה. תִּפְרַח רוּחָם, כְּמוֹ "וַיִּתְעַלָּף" (יונה ד:ח), וְכֵן "עֲצֵי הַשָּׂדֶה עוּלְפוּ" (יחזקאל
לא:טו), וְכֵן בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה יִתְעַלֵּף פשמיי"ר בְּלַעַ"ז:

Verse 14

חֵי אֱלֹהֶיךָ דָּן. אֶחָד מִן הָעֲגָלִים שֶׁהֶעֱמִיד יָרָבְעָם בְּדָן:

Chapter 9

Verse 1

נִצָּב עַל הַמִּזְבֵּחַ. מִסְתַּלֵּק מִכְּרוּבָא לְמִדְבָּא דְּרֵךְ יְצִיאַת חוּץ עַל מִזְבַּח הַזָּהָב שֶׁהוּא בַּהֵיכָל,
וְהוּא מֵעֶשֶׂר מַעֲשׂוֹת שֶׁנֶּעֱשָׂה שְׁכִינָה:
הַדְּ הַכַּפְתּוֹר. שֶׁהוּא בְּרֹאשׁ הַגַּג:
וְיִרְעֲשׁוּ הַסִּפִּים. אִסְקוּפוֹת הַבַּיִת הַתַּחְתּוֹנוֹת, כָּךְ יֶהֱרֹג הַמֶּלֶךְ וְיִרְעֲדוּ הַשָּׂרִים:
וּבְצַעַם בְּרֹאשׁ כֻּלָּם. כְּמוֹ וּפְצָעֵם, וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם: כַּפְתּוֹר הַמְּנוֹרָה טְפֵי מְנָרְתָּא יִתְקְטֵל מַלְכָּא
יאֹשִׁיָּהוּ וְיִרְעֲשׁוּ הַסִּפִּים וְיִחְרַב בֵּיתָא וְיִתְפַּגְּרוּן עֻזְרָתָא:
וּבְצַעַם בְּרֹאשׁ כֻּלָּם. וּמָאנֵי מַקְדְּשָׁא בְּשִׁבְיָא יְהָכוֹן, וּבְצַעַם כְּמוֹ מְמוֹנָם יִגְלֶה בְּרֹאשׁ כֻּלָּם:

Verse 2

אִם יַחְתְּרוּ בִשְׁאוֹל. אִם יִדְמוּן לְאַטְמָרָא כִּדְבִשְׁאוֹל:
יָדִי תִקָּחֵם. בְּמֵימְרִי יִדְבְּרִינוּן שָׁנְאֵיהוֹן:

וְאִם יַעֲלוּ הַשָּׁמַיִם. וְאִם יִפְקוּן בְּטוּרִין רָמִין עַד צֵית שְׁמָיָא, מִתַּמָּן בְּמֵימְרִי יַתֵּתוּנוּן:

Verse 3

בְּרֹאשׁ הַכַּרְמֶל. בְּרִישׁ מִגְדְּלֵי כַרְכָיָא:
מִשָּׁם אֲחַפֵּשׂ. מִתַּמָּן אֲפַקֵּד בָּלוּשִׁין וְיַבֵּלְשׁוּנוּן:
בְּקַרְקַע הַיָּם. בְּנִיסֵי יַמָּא אִיֵּי הַיָּם:
אֲצַוֶּה אֶת הַנָּחָשׁ. יוֹנָתָן תִּרְגֵּם: עַמְמַיָּא דְּתַקִּיפִין כְּחִוְיָא:

Verse 4

Verse 5

הַנּוֹגֵעַ בָּאָרֶץ וַתָּמוּג. דְּנָזִיף בְּאַרְעָא וְזָע, וַתָּמוּג לְשׁוֹן נוֹעַ, וַה' הוּא הַנּוֹגֵעַ בָּאָרֶץ
וַתָּמוּג, כְּלוֹמַר גְּזָרָה זֹאת מֵאִתִּי יָצְאָת:

Verse 6

וַאֲגֻדָּתוֹ. קְבוּצַת בְּרִיּוֹתָיו. דָּבָר אַחֵר: קְבוּצוֹת הַיְשָׁרִים הִיא הָיְתָה יְסוֹד הָאָרֶץ לְתַקָּנַת
הַשָּׁמַיִם שֶׁבִּשְׁבִילָם הַכֹּל קָיָם:
הַקּוֹרֵא לְמֵי הַיָּם. דְּאָמַר לִכְנָשָׁא מַשְׁרְיָן סַגִּיאִין כְּמֵי יַמָּא:

Verse 7

הֲלוֹא כִבְנֵי כֻשִׁיִּים אַתֶּם לִי. לָמָּה אֻמָּנַע מִלְּהָפַרַע מִכֶּם אַחֲרֵי אֲשֶׁר אֵינְכֶם שָׁבִים אֵלַי, הֲלֹא
מִן בְּנֵי נֹחַ בָּאתֶם כִּשְׁאָר עַכּוּ"ם כַּכּוּשִׁיִּים אֲשֶׁר נִדְמֵיתֶם לָהֶם, כָּעְנָיָן שֶׁנֶּאֱמַר "הֲיַהֲפֹךְ כּוּשִׁי
עוֹרוֹ" (ירמיהו יג:כג), כָּךְ אַתֶּם תּוּכְלוּ לְהֵיטִיב:
הֲלֹא. בְּטוֹבָתִי תְּחִלַּת בּוֹחֲרִי בָּכֶם הִיא הוֹצָאָה שֶׁהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וּמַה לִּי בְּכָךְ,
אַף פְּלִשְׁתִּים כָּךְ הוֹצֵאתִי מִכַּפְתּוֹר כְּשֶׁבָּאוּ כַּפְתּוֹרִים עַל עַוִּים, כָּעְנָיָן שֶׁנֶּאֱמַר (דברים
ב:כג): "וְהָעַוִּים הַיּוֹשְׁבִים בַּחֲצֵרִים עַד עַזָּה וְגוֹ'", כָּבְשׁוּ גַּם בְּנֵי עַזָּה וּשְׁאָר סְרָנֵי
פְּלִשְׁתִּים תַּחְתֵּיהֶם וְהוֹצִיאתִים מִיָּדָם, וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא עֲשִׂיתִים לִי לְעָם
וַאֲרָם מִקִּיר. וְכֵן אֲנִי עָתִיד לְהַעֲלוֹת אֶת אֲרָם מִקִּיר שֶׁיִּגְלֶם שָׁם סַנְחֵרִיב, וְלַקֵּץ הַיָּמִים
מְשֻׁתְּתֶבֶטֶל מַלְכוּת אַשּׁוּר יָצְאוּ:

Verse 8

וְהִשְׁמַדְתִּי אוֹתָהּ. הַמַּמְלָכָה הֵם בֵּית יְהוּא, אֲבָל בֵּית יַעֲקֹב לֹא אַשְׁמִיד:

Verse 9

כִּי הִנֵּה אָנֹכִי מְצַוֶּה. לְהַגְלוֹתָם וּלְנָיְעָם בְּכָל הַגּוֹיִם הֲנָעָה רַבָּה וְיִתְרָה
כַּאֲשֶׁר יְנוּעַ מַה שֶּׁכּוֹבְרִין בַּכְּבָרָה לְאַחַר שֶׁנָּפְלוּ מִמֶּנּוּ סוּבִּין הַדַּקִּין וְנוֹתְרוּ הַגַּסִּין שֶׁאֵין
יְכוֹלִין לָצֵאת, וְאָז הַמְּנַעֲנֵעַ מְנַעֲנֵעַ בְּכָל כֹּחוֹ
יְנוּעַ. עַל יְדֵי אַחֵר וְלֹא יִתָּכֵן לִקְרוֹת יָנוּעַ שֶׁהוּא דָּבָר הַנָּע מֵאֵלָיו:

Verse 10

לֹא תַגִּישׁ וְתַקְדִּים בַּעֲדֵינוּ הָרָעָה. בִּשְׁבִיל עֲוֹנֵינוּ לֹא תְּמַהֵר הָרָעָה לָגֶשֶׁת וְלָבֹא:

Verse 11

בַּיּוֹם הַהוּא. אַחֲרֵי בֹּא עֲלֵיהֶם כָּל אֵלֶּה יָבֹא יוֹם הַהוּא הַמּוּכָן לְגָאֳלָה, וּבוֹ אָקִים סֻכַּת
דָּוִד הַנֹּפֶלֶת. יוֹנָתָן תִּרְגֵּם: מַלְכוּתָא דְּבֵית דָּוִד:

Verse 12

לְמַעַן יִירְשׁוּ. יִשְׁרָאֵל אֶת שְׁאֵרִית וְגוֹ' וְאֶת כָּל הַגּוֹיִם כִּי נִקְרָא שְׁמִי עֲלֵיהֶם. אֲשֶׁר כְּמוֹ
כִּי:

Verse 13

וְנִגַּשׁ חוֹרֵשׁ בַּקּוֹצֵר. "וְהִשִּׂיג דָּיִשׁ אֶת בָּצִיר וּבָצִיר יַשִּׂיג אֶת זָרַע" (ויקרא כו:ה), לֹא
יַסְפִּיקוּ לַחֲרוֹשׁ עַד שֶׁיָּבֹא הַקָּצִיר, וְלֹא יַסְפִּיקוּ לִבְצוֹר עַד שֶׁיָּבֹא עֵת הַזָּרַע:
תִּתְמוֹגַגְנָה. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: יִתְפַּלְּגָן, קַרְקַע עֲבוּדָה מִתְמוֹגֶגֶת בְּבֹא גְּשָׁמִים
עָסִיס. יַיִן טוֹב וּמָתוֹק: